

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-
ДОРОЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 1

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

До видавництва й у світ дозволяю
Проректор

І.П. Гладкий

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 1

Всі цитати, цифровий, фактичний
матеріал і бібліографічні відомості
перевірені, написання сторінок
відповідає стандартам

Затверджено
методичною радою
університету
протокол __ від ____

Укладач:

Шевченко І.Ю.

Відповідальний за випуск:

Іванілов О.С.

Харків, ХНАДУ, 2017

Укладач: доц. Шевченко І.Ю.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
<i>Практичне заняття № 1-2.</i>	
Підприємство як господарюючий суб'єкт	7
<i>Практичне заняття № 3-4.</i>	
Управління підприємством	13
<i>Практичне заняття № 5-6.</i>	
Основи підприємництва	16
<i>Практичне заняття № 7-8.</i>	
Державне регулювання розвитку підприємництва	19
<i>Практичне заняття № 9-10.</i>	
Основні засоби підприємства	21
<i>Практичне заняття № 11-12.</i>	
Оборотні засоби підприємства	26
<i>Практичне заняття № 13-14.</i>	
Персонал підприємства і продуктивність праці	30
<i>Практичне заняття № 15-16.</i>	
Оплата праці персоналу підприємства	34
<i>Перелік рекомендованої літератури</i>	38

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економіка підприємства» належить до циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування теоретичних знань і практичних навичок щодо сукупності економічних процесів, які здійснюються на підприємстві при використанні ресурсів для задоволення потреб споживачів у відповідності до можливостей учасників господарської діяльності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є виробничі відносини й економічні закони та закономірності, що виникають і діють на окремих підприємствах.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни полягають у формуванні у студентів сукупності знань, навичок та уявлень щодо предмету дисципліни.

По завершенню вивчення дисципліни студенти повинні знати:

ознаки, види й організаційно-правові форми підприємств; порядок створення підприємства; організаційно-правові форми об'єднань підприємств; феномен підприємництва та механізм державного стимулювання його розвитку; сутність, функції та методи управління підприємством; виробничу та організаційну структуру підприємства; мікро- та макросередовище функціонування підприємства; джерела формування та напрями використання капіталу підприємства; структуру майна підприємства; структуру персоналу підприємства; порядок формування колективу підприємства; засади управління продуктивністю праці персоналу підприємства; види стимулювання праці персоналу підприємства; склад, функції та види заробітної плати; організацію виробничого процесу на підприємстві; види витрат підприємства та собівартості продукції; види цін і цінової політики підприємств; порядок розрахунку фінансового результату діяльності підприємства; організацію інноваційно-інвестиційного

процесу на підприємстві; засади управління конкурентоспроможністю підприємства; засади антикризового управління підприємством; порядок проведення реструктуризації та санації підприємства; порядок визнання підприємства банкрутом; порядок ліквідації підприємства.

вміти:

обґрунтовувати вид і організаційно-правову форму підприємства при його створенні; складати бізнес-план реалізації підприємницької ідеї; ідентифікувати найбільш ефективну організаційну структуру управління підприємством; розробляти напрями оптимізації структури капіталу підприємства; розробляти напрями оптимізації структури майна підприємства; здійснювати облік та оцінювати вартість основних виробничих засобів підприємства; здійснювати нарахування амортизації основних виробничих засобів підприємства різними методами; розраховувати показники технічного стану, руху, інтенсивності та ефективності використання основних фондів підприємства; проводити нормування оборотних фондів підприємства; розраховувати показники ефективності використання оборотних засобів підприємства; планувати продуктивність праці персоналу підприємства; обґрунтовувати найбільш ефективні заходи стимулювання праці персоналу підприємства; застосовувати форми та системи оплати праці для нарахування заробітної плати персоналу підприємства; складати калькуляцію собівартості продукції і розробляти напрями її зменшення; організувати виробничий процес на підприємстві; обґрунтовувати ціни на продукцію та цінову політику підприємства; розраховувати фінансовий результат діяльності підприємства та оцінювати її ефективність; визначати потенційну ефективність вкладень при розробці відповідних інвестиційних і інноваційних проектів на підприємстві; обґрунтовувати перспективні напрями інноваційного процесу та стадії життєвого циклу інновацій на підприємстві; забезпечувати економічну безпеку підприємства; забезпечувати конкурентоспроможність підприємства; здійснювати процедури реструктуризації та санації підприємства; провадити ефективне антикризове управління підприємством; проводити процедури визнання підприємства банкрутом і ліквідації підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1-2
ТЕМА: ПІДПРИЄМСТВО ЯК ГОСПОДАРЮЮЧИЙ
СУБ'ЄКТ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з ідентифікації видів і організаційних форм підприємств.

Теоретичні питання:

1. Що таке підприємство?
2. Охарактеризуйте основні ознаки підприємства.
3. Опишіть порядок заснування підприємства в Україні.
4. Яким чином класифікуються підприємства за метою та сферою діяльності?
5. Яким чином класифікуються підприємства за формою власності?
6. Яким чином класифікуються підприємства за способом утворення та формування статутного фонду?
7. Яким чином класифікуються підприємства за розмірами?
8. Яким чином класифікуються підприємства за належністю капіталу?
9. Що таке «акціонерне товариство»?
10. Що таке «товариство з обмеженою відповідальністю»?
11. Що таке «товариство з додатковою відповідальністю»?
12. Що таке «командитне товариство»?
13. Що таке «повне товариство»?
14. Що таке «асоціація»?
15. Що таке «корпорація»?
16. Що таке «концерн»?
17. Що таке «консорціум»?
18. Що таке «картель»?
19. Що таке «синдикат»?
20. Що таке «трест»?

Завдання 1. Користуючись даними табл. 1.1, здійснити горизонтальний і вертикальний аналіз зміни кількості та трансформації структури підприємств в Україні за розмірами та видами економічної діяльності. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 1.1 – Підприємства України за розмірами та видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Кількість підприємств																		
	1-й рік							2-й рік											
	всього	великі	%	середні	%	малі	%	всього	Δ	Δ, %	великі	Δ	Δ, %	середні	Δ	Δ, %	малі	Δ	Δ, %
сільське, лісове та рибне господарство	46744	29		2533		44182		45045			20			2506			42519		
промисловість	42564	233		4691		37640		39082			206			4616			34260		
будівництво	29165	5		789		28371		24489			3			771			23715		
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	93643	106		2714		90823		82281			114			2676			79491		
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	15148	32		1109		14007		13714			22			1108			12584		
тимчасове розміщення й організація харчування	7700	1		246		7453		6587			1			242			6344		
інформація та телекомунікації	13617	6		338		13273		11954			6			339			11609		
фінансова та страхова діяльність	4333	1		293		4039		3797			1			263			3533		
операції з нерухомим майном	32719	2		487		32230		30065			1			416			29648		
професійна, наукова та технічна діяльність	29780	3		623		29154		24903			2			571			24330		
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	15646	2		886		14758		13662			4			870			12788		
освіта	2089	0		54		2035		1875			0			53			1822		
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4307	0		266		4041		3937			0			280			3657		
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2089	3		123		1963		1708			2			112			1594		
надання інших видів послуг	3896	0		51		3845		3270			0			46			3224		

Завдання 2. Користуючись даними табл. 1.2, здійснити горизонтальний аналіз зміни кількості підприємств в Україні за формами власності та організаційно-правовими формами.

Зробити відповідні висновки.

Таблиця 1.2 – Підприємства України за формами власності та організаційно-правовими формами

Підприємства	Кількість підприємств			
	1-й рік	2-й рік	Δ	$\Delta, \%$
приватне підприємство	201917	201788		
державне підприємство	4042	4019		
казенне підприємство	32	33		
комунальне підприємство	11464	11438		
іноземне підприємство	679	676		
акціонерне товариство	15893	15571		
товариство з обмеженою відповідальністю	453931	488205		
товариство з додатковою відповідальністю	1311	1336		
повне товариство	1337	1361		
командитне товариство	384	387		
асоціація	2203	2260		
корпорація	565	560		
консорціум	64	66		
концерн	193	195		

Завдання 3. Власниками господарського товариства є 3 підприємця. Розмір внеску першого учасника склав $300+X$ тис. грн., другого учасника – $250-Y$ тис. грн., третього учасника – $150+X-Y$ тис. грн. При цьому за звітний період підприємство отримало валовий дохід у розмірі $1850-X$ тис. грн. при валових витратах підприємства в розмірі $2950+Y$ тис. грн. Визначити розмір боргових зобов'язань кожного з співвласників товариства в разі, якщо підприємство організовано у формі: 1) акціонерного товариства; 2) товариства з обмеженою відповідальністю; 3) товариства з додатковою відповідальністю; 4) повного товариства; 5) командитного товариства за умови, що перший учасник є повним учасником, а другий і третій учасники – вкладниками.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Обсяг боргових зобов'язань підприємства є різницею валових витрат і валового доходу:

$$БЗ = ВВ - ВД, \quad (1.1)$$

де ВВ – валові витрати підприємства, тис. грн.;

ВД – валовий дохід підприємства, тис. грн.

2. Якщо підприємство організовано в формі акціонерного товариства, то вкладники несуть відповідальність за борговими зобов'язаннями товариства в межах сум зроблених ними внесків.

3. Якщо підприємство організовано в формі товариства з обмеженою відповідальністю, то вкладники несуть відповідальність за борговими зобов'язаннями товариства в межах сум зроблених ними внесків.

4. Якщо підприємство організовано в формі товариства з додатковою відповідальністю, то вкладники несуть відповідальність такими обсягами боргових зобов'язань:

$$БЗ_1 = В_1 + \frac{В_1}{В_1 + В_2 + В_3} \cdot \Delta БЗ,$$

$$БЗ_2 = В_2 + \frac{В_2}{В_1 + В_2 + В_3} \cdot \Delta БЗ, \quad (1.2)$$

$$БЗ_3 = В_3 + \frac{В_3}{В_1 + В_2 + В_3} \cdot \Delta БЗ,$$

де $В_{1,2,3}$ – розміри внесків першого, другого та третього учасника товариства відповідно, тис. грн.;

$\Delta БЗ$ – залишок боргових зобов'язань підприємства, що не компенсується внесками вкладників, тис. грн.

5. Якщо підприємство організовано в формі повного товариства, то вкладники несуть відповідальність такими обсягами боргових зобов'язань:

$$\begin{aligned} \text{БЗ}_1 &= \text{В}_1 + \frac{\Delta\text{БЗ}}{3}, \\ \text{БЗ}_2 &= \text{В}_2 + \frac{\Delta\text{БЗ}}{3}, \\ \text{БЗ}_3 &= \text{В}_3 + \frac{\Delta\text{БЗ}}{3}. \end{aligned} \quad (1.3)$$

6. Якщо підприємство організовано в формі командитного товариства, то вкладники несуть відповідальність за борговими зобов'язаннями товариства в межах сум зроблених ними внесків, а повний учасник – усім своїм майном.

Завдання 4. За результатами звітного періоду акціонерним товариством отримано дохід від реалізації продукції в розмірі $37550+X-Y$ тис. грн. При цьому собівартість річного випуску продукції склала $26350+Y-X$ тис. грн. За рішенням Загальних зборів акціонерів на виплату дивідендів направляється $25+X\%$ чистого прибутку підприємства. Статутний фонд акціонерного товариства становить 45000 тис. грн. Акціонер А володіє привілейованими акціями на суму 5000 тис. грн. Акціонер Б володіє акціями на суму 10000 тис. грн., 40% з яких – привілейовані. Акціонери В і Г володіють простими акціями на суму 12000 і 18000 тис. грн. відповідно. Розмір дивідендів за привілейованими акціями становить $5+Y\%$ річних. Визначити суму дивідендів, яку отримає кожен з учасників акціонерного товариства.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Дивідендний фонд акціонерного товариства становить:

$$\text{ДФ} = \frac{\text{ДФ}_{\%} \cdot ((\text{Д} - \text{С}) - \text{ПП})}{100}, \quad (1.4)$$

де $\text{ДФ}_{\%}$ – відсоток чистого прибутку, що направляється на формування дивідендного фонду акціонерного товариства, %;

Д – дохід від реалізації продукції, тис. грн.;

С – собівартість річного випуску продукції, тис. грн.;

ПП – податок на прибуток підприємства, тис. грн.

2. За привілейованими акціями дивіденди виплачуються акціонерам у першу чергу та у фіксованому розмірі:

$$D_{\text{прев}} = \frac{D_{\text{прев}\%} \cdot \text{ВА}}{100}, \quad (1.5)$$

де $D_{\text{прев}\%}$ – річний відсоток дивідендів, отримуваних акціонером за привілейованими акціями, %;

ВА – вартість акцій вкладника, тис. грн.

3. За простими акціями дивіденди виплачуються акціонерам після виплати дивідендів за привілейованими акціями:

$$D_{\text{пр}} = \frac{D_{\text{пр}\%} \cdot \text{ВА}}{100}, \quad (1.6)$$

де $D_{\text{пр}\%}$ – річний відсоток дивідендів, отримуваних акціонером за простими акціями, %:

$$D_{\text{пр}\%} = \frac{\Delta\text{ДФ}}{\sum \text{ВА}_{\text{пр}}} \cdot 100\%, \quad (1.7)$$

де $\Delta\text{ДФ}$ – залишковий дивідендний фонд після виплати акціонерам дивідендів за привілейованими акціями, тис. грн.;

$\sum \text{ВА}_{\text{пр}}$ – сумарна вартість простих акцій, тис. грн.

За результатами розрахунків слід порівняти прибутковість привілейованих і простих акцій, зробити відповідні висновки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3-4

ТЕМА: УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з формування системи управління підприємством.

Теоретичні питання:

1. Що таке «управління»?
2. Охарактеризуйте складові системи управління підприємством.
3. Назвіть і охарактеризуйте функції управління.
4. Назвіть і охарактеризуйте методи управління.
5. Назвіть і охарактеризуйте організаційні системи управління підприємством.
6. Назвіть і охарактеризуйте фактори внутрішнього середовища підприємства.
7. Назвіть і охарактеризуйте фактори зовнішнього середовища підприємства (фактори прямого впливу).
8. Назвіть і охарактеризуйте фактори зовнішнього середовища підприємства (фактори непрямого опосередкованого впливу).

Завдання 1. Визначити методи управління підприємством за видами та напрямками. Результати представити у вигляді табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Методи управління підприємством

<i>Напрями управління</i>	<i>Методи управління</i>		
	<i>Адміністративні</i>	<i>Економічні</i>	<i>Соціально-психологічні</i>
Управління матеріально-технічним забезпеченням			
Управління виробництвом			
Управління персоналом			
Управління збутом			
Управління фінансами			

Завдання 2. Визначити переваги і недоліки основних організаційних структур управління підприємством (лінійної, функціональної, продуктової та матричної). Результати представити у вигляді табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Переваги та недоліки організаційних структур управління підприємством

<i>Організаційні структури управління підприємством</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Лінійна		
Функціональна		
Продуктова		
Матрична		

Завдання 3. Здійснити розподілення наступних факторів за групами впливу на діяльність підприємства: валютний паритет, географічне положення підприємства, екологічна ситуація в регіоні та державі, конкуренти, інформація, рівень організації виробництва та управління, персонал, клімат, маркетинг, політична ситуація в державі, інтенсивність інфляційних процесів, рівень розвитку науки і техніки, клієнти, органи державної влади, природні ресурси, статевовікова структура населення, державна політика, фінанси підприємства, очікувана тривалість життя (у тому числі трудового) населення, постачальники, основні засоби підприємства, стан здоров'я населення, законодавство, міжнародні інтеграційні та глобалізаційні процеси, посередники, рівень народжуваності і смертності населення, інвестори, стан національного господарства, інтенсивність міграції (в тому числі трудової) населення, оборотні засоби підприємства. Результати представити у вигляді табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства

<i>Групи факторів</i>	<i>Фактори</i>
Фактори внутрішнього середовища підприємства	
Фактори зовнішнього середовища підприємства (фактори прямого впливу)	
Фактори зовнішнього середовища підприємства (фактори непрямого опосередкованого впливу)	

Завдання 4. Обґрунтувати зміну чисельності управлінського персоналу підприємства у звітному періоді в порівнянні з базовим періодом за наступних умов: чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства в базовому періоді склала $315-X$ чол., а у звітному періоді – $300-X$ чол.; норма управління в базовому періоді склала $5+Y$ чол., а у звітному періоді – $6+Y$ чол.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Чисельність управлінського персоналу обчислюється так:

$$Ч_{уп} = \frac{Ч_{ПВП}}{Н_y}, \quad (3.1)$$

де $Ч_{ПВП}$ – чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства, чол.;

$Н_y$ – норма управління, чол.

Завдання 5. Оцінити ефективність управління підприємством у базовому та звітному періодах, якщо: прибуток підприємства в базовому періоді склав $549+X$ тис. грн., а у звітному періоді – $617+X$ тис. грн.; витрати на управління підприємством у базовому періоді склала $1863-Y$ тис. грн., а у звітному періоді – $1982-Y$ тис. грн. Зробити відповідні висновки.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Ефективність управління підприємством розраховується за формулою

$$ЕУ = \frac{ПП}{ВУ} \cdot 100\%, \quad (3.2)$$

де $ПП$ – прибуток підприємства, тис. грн.;

$ВУ$ – витрати на управління підприємством, тис. грн.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5-6

ТЕМА: ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з аналізу розвитку підприємництва.

Теоретичні питання:

1. Що таке «підприємництво»?
2. Хто є суб'єктами підприємницької діяльності?
3. Назвіть принципи провадження підприємницької діяльності.
4. Охарактеризуйте види підприємництва.
5. Назвіть обмеження у здійсненні підприємницької діяльності в Україні (передбачені чинним вітчизняним законодавством).
6. Опишіть порядок державної реєстрації підприємництва.
7. Опишіть порядок ліквідації підприємництва.

Завдання 1. Користуючись даними табл. 5.1, оцінити показники розвитку підприємництва в Україні.

Таблиця 5.1 – Показники розвитку підприємництва

<i>Підприємства</i>	<i>Кількість підприємств</i>			
	<i>1-й рік</i>	<i>2-й рік</i>	<i>Δ</i>	<i>Δ, %</i>
<i>Кількість підприємства</i>				
великі підприємства	497	423		
середні підприємства	16618	15510		
малі підприємства	1915046	1958385		
<i>Чисельність працівників, тис. чол.</i>				
великі підприємства	1915,1	1708,6		
середні підприємства	2766,4	2632,7		
малі підприємства	4115,2	3838,7		
<i>Середня чисельність працівників на 1 підприємстві, тис. чол.</i>				
великі підприємства				
середні підприємства				
малі підприємства				
<i>Обсяг виготовленої продукції (послуг, робіт), млн. грн.</i>				
великі підприємства	1426372,8	1745076,8		
середні підприємства	1227101,8	1593199,4		
малі підприємства	726976,4	945201,1		
<i>Середній обсяг виготовленої продукції (послуг, робіт) 1 підприємством, млн. грн.</i>				

великі підприємства				
середні підприємства				
малі підприємства				
<i>Обсяг реалізованої продукції (послуг, робіт), млн. грн.</i>				
великі підприємства	1742507,9	2053189,5		
середні підприємства	1735894,2	2184376,8		
малі підприємства	981300,1	1318974,1		
<i>Середній обсяг реалізованої продукції (послуг, робіт) 1 підприємством, млн. грн.</i>				
великі підприємства				
середні підприємства				
малі підприємства				

Завдання 2. На основі даних табл. 5.2 порівняти розвиток малого підприємництва в Україні та країнах Європейського Союзу.

Таблиця 5.2 – Порівняльна характеристика розвитку малого підприємництва в Україні та країнах ЄС

<i>Країни</i>	<i>Питома вага</i>			
	<i>1-й рік</i>	<i>2-й рік</i>	<i>Δ</i>	<i>Δ, %</i>
<i>Чисельність працівників, %</i>				
Україна	75,5	78,2		
Болгарія	75,2	74,6		
Естонія	78,0	78,0		
Німеччина	62,3	63,1		
Латвія	78,0	79,2		
Литва	76,0	75,5		
Польща	68,7	68,4		
Словаччина	69,9	71,3		
Чехія	69,2	68,6		
<i>Обсяг реалізованої продукції (послуг, робіт), %</i>				
Україна	60,4	60,9		
Болгарія	68,4	69,5		
Естонія	77,4	77,8		
Німеччина	47,2	47,1		
Латвія	78,1	77,6		
Литва	65,1	66,6		
Польща	55,8	55,9		
Словаччина	54,6	54,8		
Чехія	58,4	57,7		

Завдання 3. Скориставшись прийомами SWOT-аналізу, розподілити наступні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища розвитку підприємництва в Україні за групами «сильні сторони», «слабкі сторони», «можливості», «загрози»: нерозвинута культура підприємництва, легкість реєстрації підприємницької діяльності, складності під час податкового адміністрування суб'єктів підприємництва, активізація процесів об'єднання суб'єктів підприємництва, соціальна напруженість у суспільстві, конкурентна вартість трудових ресурсів, висококваліфіковані трудові ресурси, нестабільність законодавства, великий внутрішній ринок, активізація процесів інтеграції національних економік, спрощена система оподаткування, складності при ліквідації суб'єктів підприємництва, вигідне географічне розташування країни, використання можливостей Європейської мережі підприємств, несприятлива макроекономічна ситуація, високий рівень корупції та регуляторного тиску, участь у рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» та програмі Європейського Союзу «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014-2020)», високий рівень тіньової економіки, низький рівень купівельної спроможності населення. Результати розподілення факторів за групами представити в вигляді табл. 5.3.

Таблиця 5.3 – **SWOT-аналіз розвитку підприємництва в Україні**

<i>Фактори</i>	<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<i>Фактори внутрішнього середовища</i>		
<i>Фактори</i>	<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<i>Фактори зовнішнього середовища</i>		

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8
ТЕМА: ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з вивчення механізму державного регулювання розвитку підприємництва.

Теоретичні питання:

1. Що таке «державне регулювання розвитку підприємництва»?
2. У чому полягають мета і завдання державного регулювання розвитку підприємництва?
3. Опишіть функції держави щодо забезпечення розвитку підприємництва.
4. Дайте характеристику механізму державного регулювання розвитку підприємництва в Україні.
5. Якими органами державної влади здійснюється регулювання розвитку підприємництва в Україні? Опишіть їх повноваження.
6. Охарактеризуйте методи державного регулювання розвитку підприємництва.
7. Дайте характеристику інструментам податкового та фінансово-кредитного стимулювання розвитку підприємництва.
8. Дайте характеристику державному програмуванню розвитку підприємництва (на прикладі України).

Завдання 1. Представити в графічному вигляді організаційну структуру державного управління розвитком підприємництва в Україні, розмістивши в ієрархічному порядку наступні органи державної влади: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Комітет ВРУ з питань економічної політики, Комітет ВРУ з питань податкової та митної політики, Комітет ВРУ з питань промислової політики та підприємництва, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, державні адміністрації в областях і районах.

Завдання 2. Скориставшись даними веб-порталу Верховної Ради України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (пошукова система «Законодавство України»), представити у вигляді табл. 7.1 чинну нормативно-правову базу провадження підприємницької діяльності в Україні.

Таблиця 7.1 – Нормативно-правова база розвитку підприємництва в Україні

Нормативно-правові акти	Положення розвитку підприємництва, які регламентуються нормативно-правовими актами
<i>Закони Верховної Ради України</i>	
...	...
<i>Укази та Розпорядження Президента України</i>	
...	...
<i>Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України</i>	
...	...
<i>Накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі України</i>	
...	...

Завдання 3. Ознайомитися зі Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р.

Сформувати концептуальну модель зазначеного нормативно-правового акту, представивши її у вигляді табл. 7.2.

Таблиця 7.2 – Концептуальна модель Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року

<i>Проблеми, що потребують вирішення</i>	<i>Шляхи і способи вирішення проблем</i>	<i>Очікувані результати вирішення проблем</i>
проблема № 1		
...		
проблема № n		

У висновках слід оцінити ймовірні ризики успішної реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9-10

ТЕМА: ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з оцінки вартості, придатності, руху, ефективності використання основних засобів підприємства та нарахування їх амортизації різними методами.

Теоретичні питання:

1. Що таке «основні засоби підприємства»?
2. Охарактеризуйте склад і мінімальні строки корисного використання основних засобів підприємства.
3. Перерахуйте та охарактеризуйте види вартості основних засобів підприємства, за якими здійснюється їх облік і оцінка.
4. Назвіть та охарактеризуйте види зносу основних засобів підприємства.
5. Що таке «амортизація основних засобів підприємства»?
6. Охарактеризуйте методи нарахування амортизації основних засобів підприємства.
7. Охарактеризуйте показники технічного стану основних засобів.
8. Охарактеризуйте показники руху основних засобів.
9. Перерахуйте та охарактеризуйте показники ефективності використання основних засобів підприємства.

Завдання 1. На початок року вартість основних засобів підприємства становила $2546+X$ тис. грн. За звітний період (рік) основні засоби підприємства зазнали таких змін:

- було введено основних засобів на суму: 15 березня – $250-Y$ тис. грн., 1 липня – $380+X$ тис. грн., 1 грудня – $280-X$ тис. грн.;
- було виведено основних засобів на суму: 1 лютого – $146+Y$ тис. грн., 1 серпня – $280-X$ тис. грн., 15 листопада – $85+X$ тис. грн.

При цьому сума річного доходу підприємства склала $3725-X+Y$ тис. грн. Чисельність працюючих – $125-X$ чоловік.

Визначити: середньорічну вартість основних засобів, коефіцієнти вибуття та оновлення основних засобів, фондвіддачу, фондомісткість і фондоозброєність праці.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Середньорічна вартість основних засобів визначається таким чином:

$$V_{\text{ср}} = V_{\text{пб}} + \frac{V_{\text{вв}} \cdot n}{12} - \frac{V_{\text{вив}} \cdot m}{12}, \quad (9.1)$$

де $V_{\text{пб}}$ – початкова балансова вартість основних засобів, тис. грн.;

$V_{\text{вв}}$ – вартість основних засобів, введених в експлуатацію за звітній період, тис. грн.;

$V_{\text{вив}}$ – вартість основних засобів, виведених з експлуатації за звітній період, тис. грн.;

n , m – кількість місяців фактичного використання та невикористання основних засобів відповідно, місяці (кількість місяців до кінця року).

2. Коефіцієнт вибуття основних засобів розраховується так:

$$K_{\text{ввб}} = \frac{V_{\text{вив}}}{V_{\text{пб}}}. \quad (9.2)$$

3. Коефіцієнт оновлення основних засобів визначається так:

$$K_{\text{он}} = \frac{V_{\text{вв}}}{V_{\text{кр}}}, \quad (9.3)$$

де $V_{\text{кр}}$ – вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.

4. Фондовіддача визначається за формулою

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{Д}{V_{\text{ср}}}, \quad (9.4)$$

де $Д$ – дохід підприємства, тис. грн.

5. Фондомісткість розраховується наступним чином:

$$\Phi_M = \frac{V_{\text{ср}}}{D}. \quad (9.5)$$

6. Фондоозброєність праці визначається за формулою

$$\Phi_o = \frac{V_{\text{ср}}}{Ч}, \quad (9.6)$$

де Ч – чисельність персоналу підприємства, чол.

Завдання 2. Підприємством придбано обладнання вартістю $100+X+Y$ тис. грн. Термін корисного використання обладнання – 5 років. Ліквідаційна вартість обладнання прийнята в розмірі $3+X\%$.

Розрахувати суму річних амортизаційних відрахувань на реновацію обладнання трьома методами нарахування амортизації (прямолінійним, кумулятивним і прискореного зменшення залишкової вартості), вибрати з них найбільш ефективний за критерієм повернення більшої суми амортизації за першу половину терміну використання обладнання (3 роки). Визначити коефіцієнти зносу і придатності обладнання на кінець 4-го року в разі використання кожного з обраних методів нарахування амортизації.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. При використанні прямолінійного методу щорічна сума амортизаційних відрахувань розраховується наступним чином:

$$A = \frac{V_{\text{пб}} - V_{\text{л}}}{T_{\text{сл}}}, \quad (9.7)$$

де $V_{\text{л}}$ – ліквідаційна вартість основних фондів, тис. грн.;

$T_{\text{сл}}$ – термін корисного використання обладнання, роки.

2. При використанні кумулятивного методу щорічна сума амортизаційних відрахувань розраховується так:

$$A = (V_{\text{пб}} - V_{\text{л}}) \cdot K_{\text{кум}}, \quad (9.8)$$

де $K_{\text{кум}}$ – кумулятивний коефіцієнт. Визначається як відношення кількості років, що залишилися до закінчення терміну корисного використання обладнання, та суми років корисного використання обладнання.

3. При використанні методу прискореного зменшення залишкової вартості щорічна сума амортизаційних відрахувань визначається так:

$$A = V_{\text{зал}} \cdot \frac{N_a}{100}, \quad (9.9)$$

де $V_{\text{зал}}$ – залишкова вартість обладнання, тис. грн.;

N_a – норма амортизації обладнання, %:

$$N_a = \frac{V_{\text{пб}} - V_{\text{л}}}{V_{\text{пб}} \cdot T_{\text{сл}}} \cdot 2 \cdot 100\%. \quad (9.10)$$

4. Коефіцієнт зносу визначається таким чином:

$$K_{\text{зн}} = \frac{A}{V_{\text{пб}}}. \quad (9.11)$$

5. Коефіцієнт придатності розраховується так:

$$K_{\text{пр}} = \frac{V_{\text{зал}}}{V_{\text{пб}}}. \quad (9.12)$$

За результатами розрахунків слід обрати найбільш ефективний метод нарахування амортизації за критерієм повернення більшої суми амортизаційних відрахувань за першу половину терміну використання обладнання (3 роки).

Завдання 3. Скориставшись даними табл. 9.1, здійснити горизонтальний і вертикальний аналіз зносу та придатності основних засобів підприємств України за видами економічної діяльності. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 9.1 – Основні засоби підприємств України (за видами економічної діяльності)

Вид економічної діяльності	1-й рік				2-й рік										
	початкова вартість, млн. грн.	залишкова вартість, млн. грн.	знос, %	придатність, %	початкова вартість, млн. грн.	Δ	Δ, %	залишкова вартість, млн. грн.	%	Δ	Δ, %	знос, %	Δ	придатність, %	Δ
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	171392	104936			210169			128516							
Промисловість	1937821	769518			3842517			889183							
Будівництво	64352	29335			62090			29157							
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	125507	78697			135378			74805							
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9752902	204925			1418312			684928							
Тимчасове розміщення й організація харчування	27276	17478			27985			18014							
Інформація та телекомунікації	69440	29551			76546			32230							
Фінансова та страхова діяльність	49718	30578			51238			29785							
Операції з нерухомим майном	533328	340339			666855			415457							
Професійна, наукова та технічна діяльність	29626	12214			31347			13376							
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	333493	152732			407506			183148							
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	389	211			581			290							
Освіта	3117	1713			3117			1697							
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	11124	6230			12912			7239							
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	23038	15946			23581			15977							
Надання інших видів послуг	1822	1143			2110			1169							
ВСЬОГО	13134345	1795546			6972244			2524971							

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11-12

ТЕМА: ОБОРОТНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з нормування оборотних засобів підприємства та оцінки ефективності їх використання.

Теоретичні питання:

1. Що таке «оборотні засоби підприємства»?
2. Що таке «оборотні фонди підприємства»?
3. Що таке «фонди обігу підприємства»?
4. Назвіть та охарактеризуйте основні види виробничих запасів підприємства.
5. Охарактеризуйте процес нормування виробничих запасів підприємства.
6. Що таке «незавершене виробництво»?
7. Охарактеризуйте процес нормування незавершеного виробництва на підприємстві.
8. Що таке «витрати майбутніх періодів»?
9. Охарактеризуйте процес нормування витрат майбутніх періодів на підприємстві.
10. Охарактеризуйте кругообіг оборотних засобів підприємства.
11. Перерахуйте та охарактеризуйте показники ефективності використання оборотних засобів підприємства.
12. Яким чином у сучасних умовах можливо підвищити ефективність використання оборотних засобів підприємства?

Завдання 1. Визначити поточний, страховий, транспортний і підготовчий запаси заліза на підприємстві, а також норматив власних оборотних засобів підприємства у виробничому запасі даного матеріалу за умови, що: сумарна річна потреба в залізі складає $800-X+Y$ тис. кг; період між двома поставками – $20-X$ днів; період зриву поставки – $3+Y$ днів; період з дня оплати рахунку постачальника до прибуття вантажу на склад – $2+X$ днів; період підготовки матеріалу до введення в виробничий процес – $1+Y$ день; середня ринкова ціна 1 кг заліза – $6+X$ грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Поточний запас матеріалу розраховується так:

$$З_{\text{п}} = \text{ДП}_{\text{м}} \cdot T_{\text{пост}}, \quad (11.1)$$

де $\text{ДП}_{\text{м}}$ – денна потреба в матеріалі, тис. кг;

$T_{\text{пост}}$ – період між двома поставками матеріалу, дні.

2. Денна потреба в матеріалі визначається таким чином:

$$\text{ДП}_{\text{м}} = \frac{\text{РП}_{\text{м}}}{365}, \quad (11.2)$$

де $\text{РП}_{\text{м}}$ – річна потреба в матеріалі, тис. кг.

3. Страховий запас матеріалу розраховується так:

$$З_{\text{стр}} = \text{ДП}_{\text{м}} \cdot T_{\text{зр.пост}}, \quad (11.3)$$

де $T_{\text{зр.пост}}$ – період зриву поставки матеріалу, дні.

4. Транспортний запас матеріалу обчислюється так:

$$З_{\text{тр}} = \text{ДП}_{\text{м}} \cdot T_{\text{тр}}, \quad (11.4)$$

де $T_{\text{тр}}$ – період із моменту оплати рахунку постачальника до прибуття вантажу (матеріалу) на склад підприємства, дні.

5. Підготовчий запас матеріалу розраховується за формулою

$$З_{\text{підг}} = \text{ДП}_{\text{м}} \cdot T_{\text{підг}}, \quad (11.5)$$

де $T_{\text{підг}}$ – період підготовки матеріалу до введення у виробничий процес, дні.

6. Норматив власних оборотних засобів підприємства у виробничих запасах визначається наступним чином:

$$Н_{\text{ВЗ}} = (З_{\text{п}} + З_{\text{стр}} + З_{\text{тр}} + З_{\text{підг}}) \cdot Ц_{1 \text{ кг}}, \quad (11.6)$$

де $Ц_{1 \text{ кг}}$ – ціна 1 кг матеріалу, грн.

Завдання 2. Визначити норматив власних оборотних засобів підприємства у незавершеному виробництві за таких умов: повна собівартість одиниці продукції – $30-X$ грн., одноразові витрати на виготовлення одиниці продукції – $5+X$ грн., річний обсяг випуску продукції – $1XY000$ шт., тривалість виробничого циклу – $3+Y$ днів.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Норматив власних оборотних засобів підприємства у незавершеному виробництві розраховується за формулою

$$N_{\text{НЗВ}} = \frac{C_{\text{повна.од}} \cdot Q \cdot T_{\text{ц}} \cdot K_{\text{НВ}}}{D_{\text{к}}}, \quad (11.7)$$

де $C_{\text{повна.од}}$ – повна собівартість одиниці продукції, грн.;

Q – річний обсяг випуску продукції, шт.;

$T_{\text{ц}}$ – тривалість виробничого циклу, дні;

$K_{\text{НВ}}$ – коефіцієнт наростання витрат;

$D_{\text{к}}$ – кількість календарних днів у році, дні.

2. Коефіцієнт наростання витрат обчислюється так:

$$K_{\text{НВ}} = \frac{C_{\text{о}} + 0,5 \cdot C_{\text{п}}}{C_{\text{повна.од}}}, \quad (11.8)$$

де $C_{\text{о}}$ – одноразові витрати на виготовлення одиниці продукції, грн.;

$C_{\text{п}}$ – поточні витрати на виготовлення одиниці продукції, грн.:

$$C_{\text{п}} = C_{\text{повна.од}} - C_{\text{о}}. \quad (11.9)$$

Завдання 3. Оцінити зміну показників ефективності використання оборотних засобів підприємства при таких умовах:

– дохід підприємства в II кварталі склав $150+X-Y$ тис. грн., а в III кварталі відбулося його збільшення на $7+Y\%$;

– середньорічний залишок нормованих оборотних засобів у III кварталі склав $45+X-Y$ тис. грн., а в II кварталі він був менше на $2+X\%$.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів знаходиться так:

$$K_{об} = \frac{Д}{З_{ОБ.ср}}, \quad (11.10)$$

де $З_{ОБ.ср}$ – середньорічний залишок нормованих оборотних засобів, грн.

16. Тривалість одного обороту оборотних засобів розраховується так:

$$T_{об} = \frac{Д_k}{K_{об}}, \quad (11.11)$$

де $Д_k$ – кількість календарних днів у році, дні.

За результатами розрахунків слід зробити висновок про зміну (зростання чи зменшення) ефективності використання оборотних засобів підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13-14

ТЕМА: ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА І ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з планування необхідної чисельності та продуктивності праці персоналу підприємства.

Теоретичні питання:

1. Що таке «персонал підприємства»?
2. У чому полягає сутність кількісної, якісної та структурної характеристики персоналу підприємства?
3. Перерахуйте та охарактеризуйте показники руху кадрів на підприємстві.
4. Охарактеризуйте процес визначення необхідної чисельності різних категорій працівників підприємства.
5. Що таке «продуктивність праці»?
6. Якими показниками традиційно характеризується продуктивність праці персоналу підприємства?
7. Перерахуйте та охарактеризуйте методи планування продуктивності праці персоналу підприємства.

Завдання 1. Визначити необхідну чисельність основних і допоміжних працівників, а також прибиральниць, якщо: кількість вихідних днів у році – $108+X$ днів; кількість святкових днів в році, які не співпадають з вихідними днями – $9+Y$ днів; режим роботи – однозмінний; тривалість зміни – 8 годин; коефіцієнт, що враховує час відпусток і невиходу працівників на роботу в зв'язку з поважними причинами – $0,07+0,0X$; коефіцієнт виконання норм виробітку основними працівниками – $1,05+0,0Y$; річна виробнича програма – $200000+X+Y$ шт.; сумарна трудомісткість виробництва одиниці продукції – $1,5+0,0X$ нормо-годин; норми обслуговування для допоміжних працівників: для електриків – $20+Y$ робочих місць, для ремонтників – $30-X$ робочих місць; загальна площа виробничих приміщень – $800+X-Y$ м²; норма обслуговування для прибиральниць – $200-X+Y$ м².

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Номінальний фонд робочого часу працівників визначається за наступною формулою:

$$\Phi_{\text{НОМ}} = (D_{\text{К}} - D_{\text{ВИХ}} - D_{\text{СВ}}) \cdot T_{\text{ЗМ}} \cdot n, \quad (13.1)$$

де $D_{\text{К}}$ – кількість календарних днів у році (приймається 365 днів);

$D_{\text{ВИХ}}$ – кількість вихідних днів у році, дні;

$D_{\text{СВ}}$ – кількість святкових днів у році, що не співпадають із вихідними днями, дні;

$T_{\text{ЗМ}}$ – тривалість робочої зміни, години;

n – кількість робочих змін за добу, зміни.

2. Дійсний фонд робочого часу працівників розраховується таким чином:

$$\Phi_{\text{Д}} = \Phi_{\text{НОМ}} \cdot (1 - \alpha), \quad (13.2)$$

де α – коефіцієнт, що враховує час відпусток і невиходу працівників на роботу в зв'язку з поважними причинами.

3. Чисельність основних працівників обчислюється за такою формулою:

$$Ч_{\text{ОСН.П}} = \frac{T}{\Phi_{\text{Д}} \cdot K_{\text{ВН}}}, \quad (13.3)$$

де T – трудомісткість виробничої програми, норма-години. Визначається як добуток обсягу річної виробничої програми та сумарної трудомісткості виробництва одиниці продукції;

$K_{\text{ВН}}$ – коефіцієнт виконання норм виробітку основними працівниками.

4. Чисельність допоміжних працівників визначається таким чином:

$$Ч_{\text{ДОП.П}} = \frac{Ч_{\text{ОСН.П}}}{N_{\text{ДОП}}}, \quad (13.4)$$

де $N_{\text{доп}}$ – норма обслуговування для допоміжних працівників, робочих місць.

5. Чисельність прибиральниць розраховується так:

$$Ч_{\text{приб}} = \frac{S_{\text{прим}}}{N_{\text{приб}}}, \quad (13.5)$$

де $S_{\text{прим}}$ – загальна площа виробничих приміщень, м²;

$N_{\text{приб}}$ – норма обслуговування для прибиральниць, м².

Завдання 2. Визначити коефіцієнти обороту кадрів по прийому та звільненню за умови, що середньооблікова чисельність працівників підприємства становить $500-Y$ чол., чисельність працівників, прийнятих на роботу – $20-X$ чол., чисельність працівників, звільнених з роботи, – $18+Y$ чол.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Коефіцієнт обороту кадрів по прийому розраховується так:

$$K_{\text{об.пр}} = \frac{Ч_{\text{пр}}}{Ч_{\text{ср}}}, \quad (13.6)$$

де $Ч_{\text{пр}}$ – чисельність працівників, прийнятих на роботу, чол.;

$Ч_{\text{ср}}$ – середньооблікова чисельність працівників, чол.

2. Коефіцієнт обороту кадрів по звільненню визначається так:

$$K_{\text{об.зв}} = \frac{Ч_{\text{зв}}}{Ч_{\text{ср}}}, \quad (13.7)$$

де $Ч_{\text{зв}}$ – чисельність працівників, звільнених з роботи, чол.

Завдання 3. Визначити зміну річного виробітку на підприємстві в звітному періоді в порівнянні з плановими показниками, якщо: фактичний обсяг виробництва в звітному періоді склав: продукції А – $1000+X$ шт., продукції Б – $1500-Y$ шт., продукції В – $2000-X$ шт., продукції Г – $3000+Y$ шт.; планова

трудомісткість виробництва одиниці продукції: А – $140+X$ нормо-годин, Б – $155+Y$ нормо-годин, В – $130-X$ нормо-годин, Г – $180-Y$ нормо-годин; фактична трудомісткість виробництва одиниці продукції: А – $150+X$ нормо-годин, Б – $148+Y$ нормо-годин, В – $135-X$ нормо-годин, Г – $175-Y$ нормо-годин.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Зміна річного виробітку визначається таким чином:

$$\Delta B = \frac{\Delta T \cdot 100}{100 - \Delta T}, \quad (13.8)$$

де ΔT – зміна трудомісткості виробництва продукції, %.

Завдання 4. Обґрунтувати підвищення продуктивності праці персоналу підприємства, необхідне для компенсації збільшення тривалості відпусток окремих категорій працівників, за наступних умов: відсоток працівників, яким збільшено тривалість відпустки у звітному періоді, – $30-X\%$, тривалість відпустки працівників у базовому періоді – $30-Y$ днів, тривалість відпустки працівників у звітному періоді – $30+X-Y$ днів, фонд робочого часу працівників у базовому періоді – $220+X$ днів.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Необхідне підвищення продуктивності праці персоналу підприємства визначається наступним чином:

$$\Delta ПП = \frac{(t_{зв} - t_б) \cdot \alpha_{зб.відп}}{ФРЧ_б}, \quad (13.9)$$

де $t_{зв}$ – тривалість відпустки у звітному періоді, дні;

$t_б$ – тривалість відпустки у базовому періоді, дні;

$\alpha_{зб.відп}$ – відсоток працівників, яким збільшено тривалість відпустки у звітному періоді, %;

$ФРЧ_б$ – фонд робочого часу працівників у базовому періоді, дні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15-16

ТЕМА: ОПЛАТА ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з нарахування заробітної плати з застосуванням різних форм і систем оплати праці персоналу підприємства.

Теоретичні питання:

1. У чому полягає соціально-економічна сутність заробітної плати?
2. Від яких факторів залежить розмір заробітної плати працівника?
3. Якими нормативно-правовими актами регламентується рівень оплати праці на вітчизняних підприємствах?
4. Перерахуйте та охарактеризуйте складові частини фонду оплати праці на підприємстві.
5. Назвіть та охарактеризуйте форми оплати праці.
6. Перерахуйте та охарактеризуйте основні системи відрядної форми оплати праці.
7. Перерахуйте та охарактеризуйте основні системи погодинної форми оплати праці.

Завдання 1. Користуючись тарифними коефіцієнтами за розрядами працівників при нормальних умовах праці (табл. 15.1) і шкалою преміювання працівників за виконання виробничого завдання (табл. 15.2), розрахувати місячну заробітну плату працівника по прямій відрядній, відрядно-преміальній і відрядно-прогресивній системах оплати праці за таких умов: фактичний місячний обсяг виготовленої працівником продукції склав $100+X-Y$ шт. при плановому обсязі $80-X+Y$ шт.; на підприємстві передбачено преміювання працівників за виконання плану в розмірі $5+Y\%$ від основної заробітної плати, а також в розмірі $1,X\%$ за кожен відсоток перевиконання плану; трудомісткість виробництва одиниці продукції становить $3,X$ нормо-години; умови праці – нормальні; розряд працівника – V ; годинна тарифна ставка працівника I розряду – $8,Y$ грн./год.

Таблиця 15.1 – Тарифні коефіцієнти за розрядами

Умови праці	Тарифні коефіцієнти за розрядами працівників					
	I	II	III	IV	V	VI
Нормальні	1	1,09	1,2	1,33	1,5	1,72

Таблиця 15.2 – Шкала преміювання працівників за виконання виробничого завдання

Відсоток перевиконання виробничого завдання, %	1,00 - 4,99	5,00 - 9,99	10,00 - 14,99	15,00 - 19,99	20,00 - 24,99	25,00 - 29,99	30,00 - 39,99	40,00 і більше
Відсоток збільшення відрядної розцінки при перевиконанні виробничого завдання, %	12,5	25,0	37,5	50,0	62,5	75,0	87,5	100,0

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. При використанні прямої відрядної системи оплати праці, заробітна плата працівника нараховується таким чином:

$$ЗП_{\text{прям.відр}} = Q_{\text{факт}} \cdot P_{\text{відр}}, \quad (15.1)$$

де $Q_{\text{факт}}$ – фактичний місячний обсяг виготовленої працівником продукції, шт.;

$P_{\text{відр}}$ – відрядна розцінка за одиницю виготовленої працівником продукції, грн.:

$$P_{\text{відр}} = T_{\text{од}} \cdot ГТС_{V \text{ розр}}, \quad (15.2)$$

де $T_{\text{од}}$ – трудомісткість виробництва одиниці продукції, нормо-години;

$ГТС_{V \text{ розр}}$ – годинна тарифна ставка працівника V розряду, грн.:

$$ГТС_{V \text{ розр}} = ГТС_{I \text{ розр}} \cdot K_{V \text{ розр}}, \quad (15.3)$$

де $ГТС_{I \text{ розр}}$ – годинна тарифна ставка працівника I розряду, грн.;

$K_{V \text{ розр}}$ – тарифний коефіцієнт працівника V розряду.

2. При використанні відрядно-преміальної системи оплати праці, заробітна плата працівника нараховується таким чином:

$$\text{ЗП}_{\text{відр.-прем.}} = \text{ЗП}_{\text{прям.відр}} + \text{Д}_{\text{прем}}, \quad (15.4)$$

де $\text{Д}_{\text{прем}}$ – преміальні доплати, грн.:

$$\text{Д}_{\text{прем}} = \text{ЗП}_{\text{прям.відр}} \cdot \frac{\text{П}_{\text{вп}} + \text{П}_{\text{пп}} \cdot \text{В}_{\text{пп}}}{100}, \quad (15.5)$$

де $\text{П}_{\text{вп}}$ – преміювання працівника, передбачене за виконання плану, %;

$\text{П}_{\text{пп}}$ – преміювання працівника, передбачене за перевиконання плану, %;

$\text{В}_{\text{пп}}$ – відсоток перевиконання плану працівником, %:

$$\text{В}_{\text{пп}} = \frac{Q_{\text{факт}} - Q_{\text{план}}}{Q_{\text{план}}} \cdot 100, \quad (15.6)$$

де $Q_{\text{план}}$ – плановий місячний обсяг виготовлення продукції, шт.

3. При використанні відрядно-прогресивної системи оплати праці, заробітна плата працівника нараховується таким чином:

$$\text{ЗП}_{\text{відр.-прогр.}} = Q_{\text{план}} \cdot \text{Р}_{\text{відр}} + (Q_{\text{факт}} - Q_{\text{план}}) \cdot \text{Р}'_{\text{відр}}, \quad (15.7)$$

де $\text{Р}'_{\text{відр}}$ – підвищена відрядна розцінка за одиницю виготовленої працівником продукції, грн.:

$$\text{Р}'_{\text{відр}} = \text{Р}_{\text{відр}} + \left(1 + \frac{\text{В}_{\text{Р}_{\text{відр}}}}{100} \right), \quad (15.8)$$

де $\text{К}_{\text{Р}_{\text{відр}}}$ – відсоток збільшення відрядної розцінки при перевиконанні виробничого завдання, %.

За результатами розрахунків порівнюються розміри місячної заробітної плати працівника, обчислені за різними системами відрядної форми оплати праці.

Завдання 2. Користуючись сіткою тарифних коефіцієнтів за розрядами робітників (табл. 15.1), розрахувати місячну заробітну плату бригади при наступних умовах: у бригаді працюють 5 робітників, з яких 2 робітники мають IV розряд, 1 робітник – II розряд, 1 робітник – III розряд, 1 робітник – V розряд; фактичний місячний обсяг виготовленої бригадою продукції – 1X00 шт.; норма часу на виготовлення бригадою одного виробу – 2,У нормо-години; годинна тарифна ставка робітника I розряду – 5,Х грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Заробітна плата бригади робітників обчислюється із застосуванням прямої відрядної системи оплати праці за формулою (15.1). При цьому відрядна розцінка за одиницю виготовленої бригадою продукції розраховується так:

$$P_{\text{відр}} = T_{\text{од}} \cdot \text{ГТС}_{\text{бриг}} \cdot \text{Ч}_{\text{бриг}}, \quad (15.9)$$

де $T_{\text{од}}$ – трудомісткість виготовлення 1 виробу, нормо-години;

$\text{ГТС}_{\text{бриг}}$ – годинна тарифна ставка роботи бригади, розрахована на основі середнього розряду робітників, грн.;

$\text{Ч}_{\text{бриг}}$ – чисельність працівників у бригаді, чол.

2. Середній розряд робітників у бригаді дорівнює:

$$\bar{P} = \frac{\sum P_{n \text{ розр}} \cdot \text{Ч}_{n \text{ розр}}}{\text{Ч}_{\text{бриг}}} = \frac{2 \cdot 4 + 1 \cdot 2 + 1 \cdot 3 + 1 \cdot 5}{5} = 3,6,$$

де $P_{n \text{ бриг}}$ – n -й розряд робітника;

$\text{Ч}_{n \text{ бриг}}$ – чисельність робітників у бригаді з n -м розрядом, чол.

3. Годинна тарифна ставка роботи бригади обчислюється так:

$$\text{ГТС}_{\text{бриг}} = \text{ГТС}_{3 \text{ розр}} + 0,6 \cdot (\text{ГТС}_{4 \text{ розр}} - \text{ГТС}_{3 \text{ розр}}), \quad (15.10)$$

де $\text{ГТС}_{3 \text{ розр}}$ – годинна тарифна ставка робітника III розряду, грн.;

$\text{ГТС}_{4 \text{ розр}}$ – годинна тарифна ставка робітника IV розряду, грн.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавчі акти:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Заголовок з екрану.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Заголовок з екрану.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>. – Заголовок з екрану.

Основна література:

4. Апопій В.В. Основи підприємництва: навч. посібник / В.В. Апопій, Н.О. Шутовська, С.А. Середа. – К.: Ліра-К, 2014. – 324 с.
5. Афанасьєв М.В. Економіка підприємства: підручник / М.В. Афанасьєв, О.Б. Плоха. – К.: Ліра-К, 2013. – 664 с.
6. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства: навч. посібник / Т.Г. Васильців, О.І. Іляш, Н.Г. Міценко; За ред. д-ра екон. наук Т.Г. Васильціва. – К.: Знання, 2013. – 446 с.
7. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посібник / В.Г. Воронкова. – К.: Ліра-К, 2014. – 455 с.
8. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
9. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посібник / О.О. Гиль. – К.: Ліра-К, 2015. – 248 с.
10. Гой І.В. Підприємництво: навч. посібник / І.В. Гой. – К.: ЦУЛ, 2013. – 368 с.
11. Грибик І.І. Економіка та управління підприємством: теорія і практика: навч. посібник / І.І. Грибик. – К.: Ліра-К, 2014. – 428 с.

12. Гримак А.В. Економіка підприємства: навч. посібник для вищої школи / Гримак А.В., Михаліцька Н.Я., Цвайг Х.І., Лалакулич М.Ю. – Львів: Новий Світ – 2000, 2012. – 439 с.
13. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погріщук. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.
14. Захарченко В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Захарченко. – К.: Ліра-К, 2014. – 300 с.
15. Економіка підприємства: навч. посібник / Уклад.: Балацький Є.О., Дутченко О.М., Шамота Г.М. та ін. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 154 с.
16. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посібник / Дорошенко Г.О., Семенець А.О., Пасенко Н.С. та ін. – К.: Ліра-К, 2013. – 328 с.
17. Економіка підприємства: підручник для вищої школи / За заг. ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2012. – 864 с.
18. Економіка підприємства: компетентність і ефективність розвитку: навч. посібник / За заг. ред. В.С. Пономаренка. – К.: Ліра-К, 2013. – 152 с.
19. Економіка підприємства: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Г.О. Швиданенко, Н.П. Гончарова, О.Г. Мендрул; За заг. ред. Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2012. – 364 с.
20. Єгорова І.Г. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посібник / І.Г. Єгорова. – К.: Ліра-К, 2014. – 336 с.
21. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
22. Кривицька О.Р. Економіка підприємства: навч. посібник / О.Р. Кривицька. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 296 с.
23. Шарко М.В. Економіка підприємства: навч. посібник / М.В. Шарко, Н.В. Мешкова-Кравченко, О.М. Радкевич. – Херсон: Олді-плюс, 2014. – 436 с.
24. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посібник / Н.М. Яркіна – К.: Ліра-К, 2015. – 498 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 1

Укладач: ШЕВЧЕНКО Інна Юріївна

Відповідальний за випуск *Іванілов О.С.*

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка _____

План _____, поз. _____

Підписано до друку _____ р. Формат 60×84 1/16. Папір газетний.

Гарнітура Times New Roman Cyr. Віддруковано на ризографі.

Ум. друк. арк. _____. Обл.-вид. арк. _____.

Зам. № _____. Наклад _____ прим. Ціна договірна.

ВИДАВНИЦТВО

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Ярослава Мудрого, 25

Тел./факс: (057) 700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК № 897 від 17.04.2002 р.